

Нада Петровић

Архив Југославије у 2013. години

Током 2013. године Архив Југославије имао је бројне манифестације, сурсете, издања, изложбе архивских докумената и друге активности.

На самом почетку године, Архив је обележио 63. годину постојања и рада отварањем изложбе *Саобраћај и везе у Краљевини Југославији 1918–1941*, аутора др Гојка Маловића. У присуству бројних званица, амбасадора Кубе госпође Мерседес Мартинез Валдес, Алжира Абделкадера Месдоа, Индонезије Самуела Самсона, престолонаследника Александра Карађорђевића, директора Архива Републике Српске, Архива БиХ, Архива Србије и других директора и архивиста из архива Републике Србије, научних и јавних радника, о Архиву је говорио Миладин Милошевић, в. д. директора. По његовим речима, „Током 63. године од оснивања Архива Југославије генерације архивских радника улагале су своје знање и искуство да би он израстао у угледну институцију... која и са стручног и научног, културног и историјског, политичког и националног, дипломатског и међународног аспекта, има посебан значај.“ Гојко Маловић, аутор изложбе и каталога, истакао је да је, осим докумената из бројних фондова Архива Југославије, изложба обогаћена експонатима из Железничког, Ваздухопловног, ПТТ музеја и Музеја историје Југославије. Изложбу је отворио државни секретар Министарства културе и информисања Мирослав Тасић, који је нагласио да „краљ Александар није могао знати да је својим даром учинио три културна прегнућа: подигао споменик културе, омогућио рад националној институцији и створио услове за чување културног блага Србије“. Изложбу прати богато опремљен каталог са Предговором проф. др Љубодрага Димића.

У току године реализована је и изложба *Београд – Хавана, 70 година од успостављања дипломатских односа* којом је обележен Светски дан архива. Отварању изложбе присуствовало је више од 300 гостију, а међу њима амбасадори Румуније, Анголе, Мексика, Аргентине, Немачке, Венецуеле, Словачке, почасни конзул Чилеа, принц Александар II Карађорђевић и принцеза Катарина, домаће дипломате, научни радници из института, факултета, колеге из архива широм Србије, као и многе друге личности из културног и политичког живота. Присутне су поздравили Миладин Милошевић, в. д. директора Архива Југославије и госпођа Мерседес Мартинес Валдес, амбасадор Републике Кубе у Србији, а поставку је отворио Братислав Петковић, министар културе и информисања Републике Србије.

И 2013. године, за изложбе Архива Југославије владало је велико интересовање музеја, архива и других културних установа. Изложба *Јован Дучић у дипломатији*, која је била отворена за Светски дан архива 8. јуна 2012, представљена је у: Краљеву у Галерији Народног музеја (26. март); Врању у оквиру манифестације 47. Борине недеље и 51 године постојања и рада Историјског архива „31 јануар“ (29. март); Трстенику у Ликовном салону Дома културе (11. април); Бањалуци у изложбеном салону Академије наука и умјетности Републике Српске (18. април); Сремским Карловцима у Завичајној збирци Музеја града Новог Сада (25. април); Завичајном музеју Жупе у Александровцу (29. април); Сурдулици у Центру за културу (12. мај); Требињу у галерији Музеја Херцеговине (22. јун); Гацку и Билећи, у оквиру Ћоровићевих сусрета историчара и писаца (19. септембар); Историјском архиву Зрењанина (7. октобар); Музеју Бјељине (8. новембар); Крагујевцу у галерији Народне библиотеке „Вук Караџић“ (25. новембар). У Требињу изложбу су посетили Томислав Николић, председник Републике Србије и Небојша Радмановић, члан Председништва БиХ.

Београд је посебно место у чијим је репрезентативним деловима била излагана изложба *Јован Дучић у дипломатији* током 2013. године. Захваљујући успешној сарадњи са Осмогодишњом школом „Јован Дучић“ из Новог Београда, поводом обележавања 140 година од рођења, 70 година од смрти песника и дипломате и 55 година постојања ОШ „Јован Дучић“ изложба је прво била отворена у овој школи. У оквиру манифестације *Културно лето Београд*, постављена је на Земунском кеју, затим на Светосавском платоу 29. јула уз учешће уметничког ансамбла Министарства одбране Републике Србије „Станислав Бинички“ под диригентском палицом Павла Медаковића. У спортском центру Олимп поред изложбе одржано је и вече Дучићеве поезије, а у просторијама Ватерполо клуба „Партизан“, вишеструког европског шампиона, 20. августа изложбу о Дучићу видели су многи спортисти и поклоници спорта. Штампано је и друго издање каталога у тиражу од 1000 примерака у организацији ОШ „Јован Дучић“. Каталог је освештан у Храму Свети Сава на Врачару 25. септембра 2013. Истог дана на Калемегдану, у присуству ученика и наставника ОШ „Јован Дучић“, поред споменика Јована Дучића отворена је изложба *Јован Дучић у дипломатији*.

Изложбу *Иво Андрић у дипломатији*, која је премијерно приказана у Архиву Југославије 10. октобра 2011. поводом 9. октобра дана рођења Иве Андрића и 50 година од доделе Нобелове награде за књижевност, током 2013. видели су грађани Зрењанина и Травника. У организацији Историјског архива Зрењанин и Архива Југославије ова изложба је 15. маја отворена у Историјском архиву Зрењанина. Изложба о Андрићу у његовом родном Травнику отворена је 9. октобра, на дан рођења писца и дипломате, у организацији Кантоналног архива Травника. Поставка изложбе била је изузетан културни догађај за град Травник и целу Босну и Херцеговину. Изложбом су започети *Андрићеве дани*, који у Травнику трају од 9. октобра до 9. новембра 2013.

Изложбу *Краљица Марија и принцеза Олга Карађорђевић*, која је привукла велики број посетилаца 14/15. маја 2011. за време манифестације *Ноћ музеја*, и током 2013. многи градови желели су да прикажу својим суграђанима. После Зрењанина и Прокупља изложба је постављена у Врању 6. септембра у галерији Културног центра, у организацији Историјског архива Врања и Архива Југославије, потом у Чачку 12. децембра у организацији Међуопштинског архива и Архива Југославије.

Све изложбе у поменутиим галеријама архива, музеја и просторима других културних установа биле су праћене филмским записима из Музеја југословенске кинотеке.

Архив Југославије је било место које је 24. јуна 2013. привукло велики број историчара, научних радника, дипломата на промоцији књиге проф. др Љубодрага Димића, дописног члана САНУ и др Драгана Богетића, научног саветника у Институту за савремену историју: *Beogradska konferencija nesvrstanih zemalja 1–6. septembra 1961. Prilog istoriji Trećeg sveta* у издању Завода за уџбенике. О књизи су говорили: Драгољуб Којчић, директор и главни уредник Завода за уџбенике, Миладин Милошевић, в. д. директора Архива Југославије, др Бојан Бугарчић, саветник министра спољних послова и аутори проф. др Љубодраг Димић и др Драган Богетић.

У оквиру међународне сарадње, Архив је имао бројне сусрете и разговоре са представницима страних амбасада у Београду, директорима националних архива, културних, образовних и других установа. Један од резултата те сарадње јесте *Меморандум о разумевању* потписан између Архива Југославије – Република Србија и Националног архива Индонезије у области архивске сарадње. Меморандум су у Џакарти 13. марта 2013. потписали Асихин, директор Националног архива Индонезије и Миладин Милошевић, в. д. директора Архива Југославије. Потписивању су присуствовали високи званичници две државе: генерални секретар Министарства за административне реформе Индонезије, амбасадор Индонезије у Србији Семуел Самсон, амбасадор Србије у Индонезији Јован Јовановић, политички саветник амбасаде Индонезије у Београду Гултон и начелник Одељења за административне и архивске послове Министарства спољних послова Србије Ранко Милић. Током боравка у Индонезији М. Милошевић је уручио госпођи Паун Махарани, унуци председника Сукарна, копије Сукарнових писама председнику Југославије Јосипу Броз Титу. У оквиру ове сарадње, Архив Југославије је приредио изложбу архивских докумената *Београд – Џакарта, Од успостављања дипломатских односа до данас*, коју је 20. новембра свечано отворио Небојша Стефановић, председник Народне скупштине Републике Србије. Међу бројним званицама били су патријарх српски Иринеј, представници других верских заједница, чланови дипломатског хора, представници министарстава, јавни културни радници, директори архива Републике Србије.

Споразум о сарадњи између Дома руске дијаспоре Александар Солжењицин из Москве и Архива Југославије потписан је 25. октобра 2013. Архив већ годинама има успешну сарадњу са овом установом у виду заједничких пројеката објављивања архивске грађе и организовања изложби, па је овим споразумом та сарадња и озваничена. Посета Архиву др Марине Сорокине, сарадника Дома руске дијаспоре Александар Солжењицин, у јуну и октобру 2013, допринела је да се будућа сарадња прецизира. Уједно, промовисана је и књига *Руски лекари у Краљевини СХС/Југославији* која је заједнички пројект две установе. Промоција је одржана 25. октобра у Руском дому у присуству великог броја поклоника књиге, чланова Српског лекарског друштва – историјска секција и потомака руских емиграната у Србији.

У Архиву Југославије је од 3. до 6. априла боравила делегација Руског државног архива новије историје (РГАНИ) – Наталија Г. Томилина, директор и Тимур Цалилов, експерт-архивиста. Постигнут је договор о припреми заједничког зборника докумената „Сусрети и разговори на највишем нивоу руководиоца СССР и Југославије, 1945–1980“. Публиковање првог тома зборника докумената планирано је до краја 2013. године, на српском језику у Београду, а на руском у Москви.

У Архиву Југославије боравио је 27. августа Туфик Цабер, амбасадор Либана у Републици Србији, који је изразио жељу за сарадњом са Архивом Југославије посебно на тему односа Југославије и Либана.

И ове године Архив Југославије је имао богату издавачку делатност. Објављена су следећа издања: осма књига едиције Извори за међународне односе 1930–1940 – *Извештаји Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за 1937. годину*, чији је приређивач Нада Петровић; *Југославија – Алжир*, зборник радова са научне конференције одржане у Алжиру 27. јануара 2013; каталози изложби: *Саобраћај и везе у Краљевини Југославији 1918–1941*; *Београд – Хавана, 70 година од успостављања дипломатских односа*; *Београд – Џакарта, Од успостављања дипломатских односа до данас* и Потписи и личности – *Аутографи познатих личности на документима АЈ*. У сарадњи са Архивом Републике Српске, следеће године завршиће се рад на зборнику докумената *Школство у Врбаској бановини*, а започет је рад на зборнику докумената *Југословенско-амерички односи 1918–1945*.

Архив Југославије годинама ради на прикупљању заоставштине српских и југословенских државника, политичара и дипломата, који су своју писану заоставштину поверили на чување одређеним институцијама у иностранству. У новембру ове године Архив је из Хуверовог института Универзитета Стенфорд (САД) добио писану заоставштину др Милана Гавриловића, познатог српског и југословенског дипломате и политичара.

У оквиру основне делатности Архива – сређивања и обраде архивске грађе – у Одељењу за сређивање и обраду архивске грађе завршени су фондови: *Савезни секретаријат за образовање и културу 1954–1967*. и *Савезни*

секретаријат за рад и социјалну политику (1971–1974). За ова два фонда написана је коначна историјска белешка и урађен сумарно-аналитички инвентар. Настављено је сређивање фондова: *Посланство Краљевине Југославије у Великој Британији – Лондон 1918–1945*; *Савезна комисија за културне везе са иностранством 1953–1971*. Започета је обрада следећих фондова: *Министарство иностраних послова Краљевине Југославије – Одељење за штампу 1919–1945*; *Савезно јавно тужилаштво 1945–1992*; *Савезни комитет за рад и запошљавање (1974–1978)*; *Савезни комитет за рад, здравство и социјалну заштиту (1978–1989)*; *Кабинет председника Републике (1953–1980)*. Настављено је сређивање и обрада *Збирке фотографија*. Фотографије су технички заштићене, сигниране, урађени су пописи и оне су дигитализоване.

Примена информационих технологија током 2013. била је усмерена ка побољшању услуга које се пружају корисницима архивске грађе, како путем интранета у самој читаоници Архива, тако и путем веб презентације Архива, обезбеђењу услова за ефикасан рад запослених у Архиву, одржавању постојећих и развоју нових апликативних софтверских решења, очувању резервних копија електронских документа.

За потребе истраживача у читаоници Архива омогућен је бежични приступ интернету, а у оквиру „дигиталне читаонице“, установљене 2012. године, омогућено је коришћење веб апликације Инвентар и претраживање података о 124 инвентара фондова и збирки смештених у Архиву Југославије. Омогућен је преглед 20 инвентара у електронској форми и преглед 656 дигиталних копија архитектонских планова, груписаних у 32 pdf датотеке, претраживе по називу плана.

У домену интернет представљања, настављено је са додавањем нових информација о Архиву и архивској грађи, озвучавањем садржаја нових и измењених статичких страна сајта, укључујући и све прилоге часописа Архив за 2012. годину. Тренутно је на сајту укупно доступно око 110 сати звучних записа.

У Одељењу техничке заштите, у области превентивне заштите, редовно су праћени микроклиматски услови у којима се чува архивска грађа и вршена контрола фондова и збирки ради утврђивања физичког стања архивске грађе. Кад је реч о куративној заштити укупно је конзервирано 5.225 докумената и рестаурирано 3.506. Постојала је интензивна сарадња са Централним институтом за конзервацију, Народном библиотеком Србије, посебно на пројекту „Амаркорд“ који финансира УНЕСКО. На овом пројекту ангажовани су Институт за молекуларну генетику и генетичко инжењерство, Универзитет у Београду, Биолошки факултет Универзитета у Београду и Народна библиотека Србије.

Радници Архива редовно објављују своје прилоге у часопису *Архив*, часопису *Гласник*, Удружења архивских радника Републике Српске, уче-

ствују на архивистичким скуповима и другим манифестацијама везаним за струку.

Током 2013. године у АЈ су боравила 534 истраживача, а остварене су 4563 посете. Од укупног броја истраживача домаћих је било 406, а страних 128, највише из бивших југословенских република, Руске Федерације, Италије, Немачке, Аустралије и других земаља.

Најинтересантније теме за које су истраживачи користили архивску грађу јесу: *Југословенско-кинески односи 1967–1985*; *Националне мањине у БиХ 1918–1941*; *Аграрна политика у Југославији 1945–1953*; *Ротари клубови и масонерија у Краљевини Југославији*; *Развој железнице у Србији*; *Живот омладине у социјалистичкој Југославији*; *Однос САД према Титу од 1969. до 1971*; *Југословенски гастарбајтери у Европи 1960–1990*; *Церемонијал Краљевског двора*; *Распад Југославије*; *Изградња Новог Београда 1948–1968*; *Култура, уметност и наука до 1941*. Истраживачи су користили 5.895 фасцикли, 2.143 архивске јединице, 362 предмета, 148 елабората, 56 досијеа, 42 плана, 218 регистратурских књига.

Архив Југославије је и 2013. године, испуњењем свог програма рада, квалитетом архивских изложби и издаваштва, присутношћу у културном животу Београда, Србије и шире, као и залагањем својих сарадника, потврдио да је установа културе од националног значаја. Током 2013. добио је неколико признања: захвалницу за сарадњу „на очувању и заштити архивске грађе и историјског памћења“ од Архива Републике Српске и признање за рад на реализацији изложбе *Београд – Хавана, 70 година од успостављања дипломатских односа* од амбасаде Републике Кубе у Србији. На обележавању Дана архива у Србији и 115 година од оснивања Архива Србије, 13. децембра 2013, додељене су две равноправне награде „Златна архива“ фонда Александра Арнаутовића – „врсном и изузетно заслужном истакнутом архивисти“ Миладину Милошевићу, в. д. директору Архива Југославије и Нади Петровић, начелнику Одељења за информисање, објављивање архивске грађе и међународну сарадњу.